



สัญญาอิเล็กทรอนิกส์ : กรณีศึกษาเฉพาะการเกิดขึ้น ของสัญญาตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

พ.ศ.๒๕๕๔

ธนากร อุดผาดิษฐ์*

บทนำ

เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามา มีบทบาทสำคัญในยุคกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) การกำเนิดของคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (Personal Computer) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า พีซี (PC) ที่มีระบบปฏิบัติการวินโดวส์ (Windows) ได้สร้างปรากฏการณ์ขึ้นมาใหม่ ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่ายขึ้น สามารถสร้างข้อมูลดิจิทัลได้ง่าย สามารถเผยแพร่ข้อมูลได้ง่าย โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงทำให้ การเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจในประเทศอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการดำเนินธุรกิจแนวใหม่ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในการ สนับสนุนเกิดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Commerce) หรือที่เราเรียกกันว่า E-Commerce โดยได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลายจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินกลยุทธ์ ทางธุรกิจในปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดแนวคิดในการจัดการ และ บริหารโดยนาระบบสารสนเทศเข้ามาใช้ในองค์กร จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมเพื่อให้พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Commerce) นั้นเป็นจริง กล่าวคือสามารถบังคับใช้ได้โดยการ ออกกฎหมายและการรับรองผลทางกฎหมาย จึงได้มีการตรา พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๔ ขึ้น

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๔ มาถึงวันนี้ได้ใช้บังคับไปแล้วเมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๕๔ โดย

มีวัตถุประสงค์เพื่อมารองรับความสมบูรณ์ของการทำ ธุรกรรมเท่านั้น โดยพิจารณาจากคำนิยามในมาตรา ๔ ของ พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ให้ความหมายของคำว่า ธุรกรรม อิเล็กทรอนิกส์ ได้อย่างน่าสนใจ “ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์” หมายความว่า ธุรกรรมที่ กระทำขึ้น โดยใช้วิธีการทาง อิเล็กทรอนิกส์ ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน จากคำนิยามดังกล่าว หมายความว่า ธุรกรรมที่เกิดขึ้นขอเพียงมีการกระทำแม้เพียง บางส่วนที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์ก็ถือว่าเป็นธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ดังนั้นเราจึงต้องมาตีความกัน ต่อไปว่า อิเล็กทรอนิกส์นั้นหมายถึงอะไร “อิเล็กทรอนิกส์” หมายความว่า การประยุกต์ใช้วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ไฟฟ้า คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า หรือวิธีอื่นใดในลักษณะคล้ายกัน และให้ หมายความว่ารวมถึงการประยุกต์ใช้วิธีการทางแสง วิธีการทาง แม่เหล็กหรืออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้วิธีต่าง ๆ เช่นว่านั้น

ดังนั้นธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ จึงหมายความว่า “การทำธุรกรรมที่เกิดจากการประยุกต์ใช้วิธี การทางอิเล็กทรอนิกส์ ไฟฟ้า คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า หรือวิธีอื่นใดใน ลักษณะคล้ายกัน และให้หมายความว่ารวมถึงการประยุกต์ใช้ วิธีการทางแสง วิธีการทางแม่เหล็กหรืออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับ การประยุกต์ใช้วิธีต่าง ๆ เช่นว่านั้นโดยจะทำทั้งหมดหรือแต่ บางส่วนก็ตาม” เพราะฉะนั้นการทำคำเสนอและคำสนองที่เป็น อิเล็กทรอนิกส์ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ด้วย แม้ว่าจะทำคำเสนอด้วยวิธีการอิเล็กทรอนิกส์แต่ทำคำสนอง ด้วยวิธีการธรรมดาถือว่าสัญญาเกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติ ฉบับนี้ เพราะถือเอาการทำคำเสนออิเล็กทรอนิกส์เป็นการ กระทำบางส่วนในธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์และเพื่อให้การทำ คำเสนอและคำสนองที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์เป็นการแสดงเจตนา ที่ชอบด้วยกฎหมาย

ถึงแม้ว่าธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์จะช่วยให้การทำสัญญานั้น ง่ายขึ้นแต่สิ่งหนึ่งที่กฎหมายไม่สามารถที่จะรับรองผลให้ได้ คือ ธุรกรรมที่เกี่ยวกับครอบครัวและมรดก เพราะเป็นการ กระทบต่อสิทธิและสถานะของบุคคล โดยได้ตราพระราช กฎีกากำหนดประเภทธุรกรรมในทางแพ่ง และพาณิชย์ที่ ยกเว้นมิให้นำกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ บังคับ พ.ศ. ๒๕๕๔ ขึ้นมาเพื่อไม่ให้กระทบบัญญัติตามกฎหมาย ว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้บังคับ และเพื่อให้มี หลักเกณฑ์การทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ที่ชัดเจนมากขึ้น พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๔

* คณานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์



จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติโดยตราพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อเพิ่มเติมและแก้ไข พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๔๔ ให้สอดคล้องกับสภาพในธุรกิจปัจจุบันมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการเพิ่มเติมบทบัญญัติที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการรับรองตราประทับในหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และเรื่องของการนำเอกสารซึ่งเป็นสิ่งพิมพ์ออกของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มาใช้แทนต้นฉบับหรือให้เป็นพยานหลักฐานในศาลได้ โดยศาลห้ามปฏิเสธไม่รับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวอีกด้วย และเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายสามารถทำได้จริง และเพื่อความสะดวกในการบริหารราชการ พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ สังกัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารขึ้นเพื่อทำหน้าที่แทนศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์ และคอมพิวเตอร์แห่งชาติพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๑ ฉบับนี้ไม่มีสถานะเป็นกฎหมายใหม่ที่มาเพื่อยกเว้นไม่ให้นำเอาพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๔๔ มาบังคับใช้ แต่เป็นเพียงการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเท่านั้น

ทฤษฎีของนิติกรรมและสัญญาตามหลักกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดสัญญาอิเล็กทรอนิกส์

หลักเสรีภาพในการแสดงเจตนา

เสรีภาพในการแสดงเจตนา (สรศักดิ์[6]) หมายถึง เสรีภาพของเอกชนในการที่จะแสดงเจตนาอย่างใดก็ได้ หลักการก็คือว่าเอกชนมีอิสระและเสรีภาพในการที่จะตกลงยกเว้นเป็นอย่างอื่นได้โดยอาจตกลงให้คู่สัญญาให้กระทำการ หรืองดเว้นการกระทำใด ๆ ก็ได้ตราบทเท่าที่กฎหมายให้การรับรองว่าการกระทำดังกล่าวสามารถกระทำได้ โดยการกระทำนั้นจะต้องชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ ต้องไม่ผิดกฎหมาย และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน และถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนด โดยเสรีภาพดังกล่าวจะเป็นเครื่องมือในกำหนดนิติสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ และเครื่องรับรองเสรีภาพในการกระทำการของเอกชนทั้งหลาย แต่เสรีภาพของเอกชนก็อาจถูกจำกัดขอบเขตโดยเอกชนอีกฝ่ายหนึ่งก็ได้ เช่น การกำหนดให้ผู้ซื้อหรือผู้ขายอสังหาริมทรัพย์เป็นผู้รับผิดชอบค่าธรรมเนียมในการโอนกรรมสิทธิ์ เป็นต้น และการตกลงนั้นจะต้องเกิดขึ้นด้วยความยินยอมสมัครใจของเอกชนอีกฝ่ายหนึ่งด้วยในบางตำราอาจจะเรียก เสรีภาพในการ

แสดงเจตนาว่า เป็นหลักอิสระในทางแพ่ง และหลักเสรีภาพในการทำนิติกรรม ซึ่งมีความหมายอย่างเดียวกัน สิ่งที่เราจะต้องมาพิจารณาต่อไปคือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อย (ศันนท์[5]) ได้แก่

๑. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองความสามารถของบุคคล การคุ้มครองความมั่นคงของสถาบันครอบครัว การคุ้มครองบุคคลภายนอก การคุ้มครองคู่กรณีอีกฝ่ายที่อ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจ และอายุความ

๒. กฎหมายอาญา

๓. กฎหมายวิพิจารณาความ

๔. กฎหมายมหาชน ซึ่งแบ่งออกได้ ดังนี้ กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง และกฎหมายภาษีอากร

หลักเสรีภาพในการทำสัญญา

เสรีภาพในการทำสัญญาหมายถึง (กิตติศักดิ์[3]) เสรีภาพของปัจเจกชนในการที่จะก่อนิติสัมพันธ์กัน ไม่ว่าคู่สัญญาจะเป็นปัจเจกชนด้วยกันหรือเป็นหน่วยงานของรัฐ เสรีภาพในการทำสัญญานี้เป็นส่วนหนึ่งของเสรีภาพทางทรัพย์สิน และเสรีภาพทั่วไปของบุคคล หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่าเป็นอำนาจอิสระของเอกชน (private autonomy) โดยสามารถแบ่งเสรีภาพในการทำสัญญาได้ 2 ประการ คือ ประการแรก เสรีภาพในการตกลงทำสัญญา คือ เสรีภาพที่จะยอมตนเข้าผูกพันเป็นคู่สัญญาด้วยหรือไม่ และเสรีภาพในการกำหนดเนื้อหาแห่งสัญญา หมายถึง เสรีภาพในการที่จะตกลงหรือกำหนดเนื้อหาข้อตกลงในสัญญาเป็นอย่างอื่นได้ แต่การใช้เสรีภาพนี้จะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้ ถ้าตกลงยกเว้นในเรื่องที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชนย่อมไม่สามารถกระทำได้

หลักการเกิดสัญญา

สัญญาย่อมเกิดขึ้นเมื่อ “คำเสนอสนองต้องตรงกัน” ตามหลักกฎหมายลักษณะนิติกรรม และสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นหลักทั่วไปในการพิจารณา คำว่า “คำเสนอสนองต้องตรงกัน” หมายถึง กรณีที่เจตนาของคู่กรณีที่แสดงออกในการตกลงผูกพันกันในรูปแบบของคำเสนอและคำสนอนนั้นต้องตรงกัน เจตนาเสนอสนองต้องตรงกัน โดยมุ่งผูกพันกันนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญของการเกิดขึ้นของสัญญา เมื่อใดที่คำเสนอสนองไม่ต้องตรงกัน เมื่อนั้นสัญญาย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ โดยที่สัญญาเกิดจากคำเสนอสนองต้องตรงกัน ดังนั้นเจตนาของทั้งสองฝ่ายจึงต้องเป็นเจตนาที่แสดงออกโดยมุ่ง

เช่น เจ้าหนี้คืนสัญญาเงินกู้ให้กับลูกหนี้ ซึ่งสามารถที่จะอนุมานจากพฤติการณ์ได้ว่า เจ้าหนี้ประสงค์ที่จะยกหนี้ตามสัญญาเงินดังกล่าวให้แก่ลูกหนี้โดยการเวนคืนเอกสารแล้ว

การนิ่งโดยปกติแล้วไม่ถือว่าเป็นการแสดงเจตนาแต่ในบางกรณีก็มีข้อยกเว้นโดยให้ถือว่าการนิ่งเป็นการแสดงเจตนาโดยเรามาพิจารณาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๖๑ วรรคสอง วางหลักกฎหมายไว้ดังนี้ ในกรณีที่ผู้เสนอได้แสดงเจตนาไว้ว่าไม่ต้องทำคำสนองสัญญาก็สามารถเกิดขึ้นได้ หรือกรณีที่ตามปกติหรือจารีตประเพณี สัญญาสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องทำคำสนอง ตามกฎหมายแล้วไม่ได้รับรองว่าการนิ่งเป็นการแสดงเจตนาหรือเป็นการทำคำสนองกลับเพื่อให้เกิดสัญญาแต่อย่างใดแต่ให้สัญญาเกิดขึ้นเมื่อการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะพึงสันนิษฐานได้ว่า เป็นการแสดงเจตนาสนองรับ เช่น การสั่งอาหารในร้านอาหารเมื่อสั่งอาหารไปแล้วบริกรไม่ได้โต้แย้งคำสั่งแต่เงยเรื่อได้ว่าสัญญาซื้อขายอาหารเกิดขึ้นแล้ว ถือว่าการนิ่งในกรณีนี้เป็นพฤติการณ์ที่สนองรับในตัวเอง

ในกรณีบุคคลทั่วไป การนิ่งเรายังไม่ถือว่าเป็นการทำคำสนองรับ เช่น การเสนอขายสินค้าทางไปรษณีย์โดยส่งสินค้ามาให้ที่บ้านและระบุข้อความว่า “ถ้าประสงค์ที่จะซื้อสินค้าก็ไม่ต้องส่งสินค้าคืน” ดังนี้หากผู้รับนิ่งเสียไม่ได้ส่งสินค้าคืน เราจะไม่ถือเอาการนิ่งเป็นการแสดงเจตนาสนองรับไม่ได้ เว้นแต่ว่าเป็นสิ่งที่คู่กรณีปฏิบัติต่อกันมาโดยสุจริต หรือมีธรรมเนียมทางการค้ากันมาก่อน เช่น กรณีการส่งหนังสือให้กับลูกค้าประจำตามร้านหนังสือการแสดงเจตนาที่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา คือ การแสดงเจตนาโดยทั่ว ๆ ไปซึ่งประสงค์ให้เกิดผลทางกฎหมาย คือการก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่ายขึ้นไป การแสดงเจตนาเหล่านี้ต้องมีผู้รับ เช่นสัญญาซื้อขายสินค้า จะต้องให้ผู้ซื้อแสดงเจตนาสนองรับ เป็นต้น

การแสดงเจตนาชนิดที่ไม่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา คือการแสดงเจตนาที่กฎหมายรับรองให้มีผลเมื่อการแสดงเจตนาสิ้นสุดลงแล้วโดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้รับการแสดงเจตนาหรือไม่ เช่น การทำพินัยกรรมถือว่าเป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียว โดยที่ไม่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา เมื่อทำพินัยกรรมเสร็จแล้วพินัยกรรมนั้นย่อมสมบูรณ์โดยไม่คำนึงถึงว่าผู้รับพินัยกรรมหรือทายาทโดยธรรมจะได้รับหรือรู้ถึงพินัยกรรมนั้นหรือไม่

๒. การกระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย หมายถึง การกระทำที่กฎหมายรับรองให้มีผลทางกฎหมายสามารถบังคับได้และการกระทำนั้นต้องเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมาย

ศีลธรรมอันดี และความสงบเรียบร้อยของประชาชนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๐

๓. มุ่งประสงค์ให้เกิดผลในทางกฎหมาย (คือ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน ระบุสิทธิ) หมายถึงความมุ่งหมายที่จะผูกนิติสัมพันธ์ที่สามารถบังคับกันได้ทางกฎหมาย เช่น การเสนอขายสินค้าของผู้ขายและผู้ซื้อซื้อสินค้า แต่ถ้าเป็นการชวนกลับบ้านด้วยกันถือเป็นการแสดงเจตนาแต่ไม่ถือว่าเป็นมุ่งประสงค์ให้เกิดผลทางกฎหมาย เพราะไม่มีสภาพบังคับให้ต้องปฏิบัติตามและไม่มีกฎหมายรองรับไว้

๔. กระทำโดยสมัครใจ หมายถึง การกระทำที่ผู้แสดงเจตนาและผู้รับการแสดงเจตนาตกลงสมัครใจเข้าผูกนิติสัมพันธ์กันให้มีผลบังคับในทางกฎหมาย

ดังนั้นการกระทำใด ๆ จะเป็นนิติกรรมได้จะต้องครบองค์ประกอบของมาตรา ๑๔๙ แต่ถ้าการกระทำนั้นขาดองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งแล้ว ก็อาจจะทำให้การกระทำนั้นไม่เป็นนิติกรรมเลย [6] หรือเป็นนิติกรรม แต่นิติกรรมนั้นไม่มีผลสมบูรณ์ หรือในบางกรณีนิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆียะ [2]

ลักษณะโดยทั่วไปของการเกิดสัญญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๔

จากข้างต้นสัญญาย่อมเกิดขึ้นเมื่อ “คำเสนอสนองต้องตรงกัน” ตามหลักกฎหมายลักษณะนิติกรรมและสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นหลักทั่วไปในการพิจารณาคำว่า “คำเสนอสนองต้องตรงกัน” หมายถึง กรณีที่เจตนาของคู่กรณีที่แสดงออกในการตกลงผูกพันกันในรูปแบบของคำเสนอและคำสนอนนั้นต้องตรงกัน เจตนาเสนอสนองต้องตรงกันโดยมุ่งผูกพันกันนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญของการเกิดขึ้นของสัญญา เมื่อใดที่คำเสนอสนองไม่ตรงกัน เมื่อนั้นสัญญาย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ โดยที่สัญญาเกิดจากคำเสนอสนองต้องตรงกัน ดังนั้นเจตนาของทั้งสองฝ่ายจึงต้องเป็นเจตนาที่แสดงออกโดยมุ่งผูกพันซึ่งกันและกันอีกด้วย ถ้าเป็นแต่เพียงต่างฝ่ายต่างแสดงเจตนาในเรื่องเดียวกัน หรือมีเนื้อหาเหมือนกันหากเจตนาที่แสดงออกนั้นมิได้เป็นเจตนาที่แสดงออกเพื่อเสนอและสนองต่อกันก็ยังไม่ถือว่าคู่กรณีทั้งสองได้แสดงเจตนาผูกพันกันโดยมีคำเสนอสนองต้องตรงกัน เช่น ต่างฝ่ายต่างยื่นคำร้องต่อเจ้าหน้าที่ในเรื่องเดียวกันหรือแสดงเจตนาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน หรือต่างฝ่ายต่างทำคำเสนอต่อกัน โดยอีกฝ่ายหนึ่งยังมิได้แสดงเจตนาสนองรับคำเสนอเลย ดังนี้ไม่ถือว่าคู่กรณีได้แสดงเจตนาเสนอสนองต้องตรงกัน เมื่อเจตนาที่มุ่งผูกพันกันยังไม่ตรงกัน ดังนี้สัญญาย่อมไม่เกิดขึ้น

แต่เนื่องจากในยุคปัจจุบันการทำธุรกรรมต่างๆ จะนำเทคโนโลยีสารสนเทศและคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยในการอำนวยความสะดวก จึงทำให้เกิดการทำธุรกรรมผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือที่เรียกโดยทั่วไปว่าธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งนิยมใช้กันมากขึ้น และเป็นที่แพร่หลายในงานธุรกิจบริการและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การศึกษา บันทึกลง และอย่างอื่นอีกมากมาย ด้วยศักยภาพของอินเทอร์เน็ตหากแต่อินเทอร์เน็ตถูกนำไปใช้ในเชิงสร้างสรรค์ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติโดยรวม แต่ในปัจจุบันนอกเหนือจากการใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตแล้ว ยังคงมีการนำอินเทอร์เน็ตจะไปใช้เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดอีกด้วย

ผลที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และการทำธุรกรรมดังกล่าวทำให้รัฐต้องออกกฎหมายมาเพื่อให้สอดคล้อง และสนับสนุนให้เกิดการใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต แต่การออกกฎหมายไม่สามารถที่จะออกได้ในทันที หากแต่ต้องอาศัยระยะเวลาในการบัญญัติกฎหมายที่สามารถครอบคลุมและบังคับใช้กับเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ทันเวลาและมีความสมบูรณ์แบบโดยเฉพาะสัญญาที่เกิดขึ้นจากวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสามารถใช้แทนสัญญาตามกฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญาแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การทำสัญญาในรูปของอิเล็กทรอนิกส์หรือการแปลงสัญญาให้อยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากจะต้องคำนึงความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหาแล้ว ยังต้องคำนึงถึงผลทางกฎหมายของสัญญาอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ โดยนำแนวทางในการตรากฎหมายจาก UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce 1996 และ UNCITRAL Model Law on Electronic Signature 2001 โดยแบบจำลองทั้งสองเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยยอมรับหลักการดังกล่าวมาใช้บัญญัติกฎหมายภายในประเทศ

ทั้งนี้เพื่อรองรับพัฒนาการทางเทคโนโลยีเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร การดำเนินการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) และธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีบัญญัติให้สัญญาที่บันทึกอยู่ในรูปของอิเล็กทรอนิกส์มีสถานะทางกฎหมายเทียบเท่ากับสัญญาที่เป็นกระดาษโดยไม่มีผลกระทบต่อประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ เช่น มาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ บัญญัติว่า “ห้ามปฏิเสธการรับฟังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เป็นพยานหลักฐานเพียงเพราะอ้างเหตุว่าเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์” ดังนั้นข้อเสนอและคำสนองสามารถ

ทำได้ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ จึงทำให้สัญญาไม่ถูกปฏิเสธถึงความมีผลทางกฎหมายหรือการบังคับใช้เพียงเพราะว่าถูกบันทึกอยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ถ้ากฎหมายมีการกำหนดว่าให้ต้องทำตามแบบ คือมีหลักฐานเป็นหนังสือบันทึกที่อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ถือว่าหลักฐานเป็นหนังสือแล้ว และถ้ากฎหมายต้องการให้ลงลายมือชื่อ การลงลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ถือว่ามีผลลงลายมือชื่อแล้ว โดยสัญญาอิเล็กทรอนิกส์จะต้องมีสภาพที่คงอยู่และทำซ้ำได้ในภายหลังโดยสภาพของข้อมูลและเนื้อหาจะต้องครบถ้วนสมบูรณ์โดยคู่สัญญาทุกฝ่ายและสัญญาอิเล็กทรอนิกส์สามารถถือเอาเป็นต้นฉบับเอกสารได้จะต้องมีการจัดทำขึ้นภายใต้มาตรฐานการจัดเก็บตามพระราชบัญญัติธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๔

คำเสนอและคำสนองอิเล็กทรอนิกส์ คืออะไร

คำเสนอ หมายถึง เป็นการแสดงเจตนาของบุคคลฝ่ายหนึ่งเพื่อแจ้งให้บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งทราบว่าตนมีความประสงค์จะทำสัญญาด้วยประการใด โดยให้อีกฝ่ายหนึ่งร่วมผูกพันทำตามสัญญาที่เสนอ

ลักษณะของคำเสนอ

เป็นการแสดงเจตนาขอทำสัญญา คือ การแสดงเจตนาฝ่ายเดียวที่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา ซึ่งอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ในเรื่องการแสดงเจตนาซึ่งสามารถทำได้ดังนี้

การแสดงเจตนาด้วยวาจาต่อผู้อยู่เฉพาะหน้า เช่น นาย ก เดินเข้าไปในร้านของ นาย ข ขอซื้อแจกันกับนาย ข เป็นการแสดงเจตนาด้วยวาจาแล้ว หรือแม้แต่การโทรศัพท์ไปขอซื้อแจกันที่ร้านของ นาย ข และนาย ข ก็ได้รับทราบถึงการแสดงเจตนาในทันที

การแสดงเจตนาเป็นหนังสือต่อผู้อยู่เฉพาะหน้า เช่น นาย ก ส่งโทรสาร ไปที่ร้านของ นาย ข เพื่อขอซื้อแจกันกับนาย ข เมื่อโทรสารไปถึงร้านของนาย ข และนาย ข ได้ทราบถึงการแสดงเจตนาในทันที

การแสดงเจตนาเป็นหนังสือต่อผู้มิได้อยู่เฉพาะหน้า เช่น นาย ก ส่งจดหมายไปที่ร้านของ นาย ข เพื่อขอซื้อแจกันกับนาย ข เมื่อจดหมายไปถึงร้านของนาย ข นาย ข ไม่ได้ทราบถึงการแสดงเจตนาในทันที จึงเป็นการแสดงเจตนาเป็นหนังสือต่อผู้มิได้อยู่เฉพาะหน้า

คำสนอง หมายถึง เป็นการแสดงเจตนาของบุคคลฝ่ายหนึ่งเพื่อแจ้งให้บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งทราบว่าตนมีความประสงค์จะตอบรับคำเสนอทำสัญญาด้วยโดยให้อีกฝ่ายหนึ่งร่วมผูกพันทำ

ตามสัญญาที่เสนอ

ลักษณะของคำเสนอ

เป็นการแสดงเจตนาเช่นเดียวกับคำเสนอ ดังนั้นจึงนำหลักเกณฑ์ของการทำคำเสนอมาใช้กับคำเสนอด้วย (สนันท์ภรณ์ [5]) ดังนั้นคำเสนอและคำสนองอิเล็กทรอนิกส์ก็คือ การแสดงเจตนาทำคำเสนอและคำสนองโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้มีความชัดเจน พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๔ จึงมีบทบัญญัติห้ามมิให้ศาลปฏิเสธมิให้รับฟังข้อมูลที่ทำด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ และมีบทบัญญัติในการทำคำเสนอ และคำสนองด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งจะกล่าวในลำดับต่อไป

การแสดงเจตนาโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์

ก่อนมีการประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๔ คำเสนอสนอนั้นจะต้องทำตามกฎหมายลักษณะนิติกรรมและสัญญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การทำคำเสนอสนอนที่นอกเหนือไปจากวิธีการที่กำหนดไว้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่ให้ศาลรับฟังเป็นพยานหลักฐาน เพราะกฎหมายไม่ได้รับรองการแสดงเจตนาที่แตกต่างไปจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เคยมีคดีหนึ่งเกิดขึ้นก่อนมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๔ มีการแสดงเจตนาโดยใช้โทรพิมพ์ซึ่งเป็นการแสดงเจตนาโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์อย่างหนึ่ง แต่ศาลไม่สามารถที่จะรับฟังได้ เพราะว่ายังไม่มีกฎหมายรับรองการแสดงเจตนาโดยวิธีการนี้ไว้

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๐๔๖/๒๕๓๗ ซึ่งศาลฎีกามีคำวินิจฉัยว่า “โจทก์และจำเลยได้ส่งโทรพิมพ์ (Telex) ติดต่อกันซื้อขายข้าวหนึ่งต่อกัน จากนั้นโจทก์ได้เปิดเลตเตอร์ออฟเครดิตมายังธนาคาร แต่จำเลยไม่สามารถจัดส่งข้าวหนึ่งให้โจทก์ได้เนื่องจากจำเลยไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไข เลตเตอร์ ออฟเครดิตได้ ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่าสัญญาซื้อขายได้เกิดขึ้นแล้วเมื่อการเจรจาติดต่อกันตามโทรพิมพ์ดังกล่าว แต่เนื่องจากการส่งชื่อข้าวหนึ่งเป็นการซื้อขายสังหาริมทรัพย์ที่มีราคาหาร้อยบาทขึ้นไป ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๔๕๖ วรรคสองกำหนดให้ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายผู้ต้องรับผิดด้วย หรือได้วางประจำไว้ หรือได้ชำระหนี้บางส่วนแล้วจึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้ แต่จากข้อเท็จจริงไม่ปรากฏหลักฐานการชำระหนี้บางส่วนหรือการวางมัดจำ หรือลงลายมือชื่อของจำเลยที่ต้องรับผิด ดังนั้นโจทก์จึงไม่สามารถฟ้องร้องบังคับคดีได้ จึงได้พิพากษายืนให้ยกฟ้อง”

จากคดีดังกล่าว ปัญหาสำคัญที่ทำให้ศาลต้องยกฟ้องคดีก็คือ อะไรจึงจะถือว่าเป็นลายมือชื่อของจำเลย เนื่องจากในเอกสารถึงแม้จะมีการพิมพ์ชื่อของจำเลย คือบริษัทในประเทศไทยแต่ไม่ได้ประทับตราหรือลงลายมือชื่อ จึงทำให้ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ต้องรับผิดเป็นสำคัญ ศาลจึงมีคำพิพากษายกฟ้องแต่ปัจจุบันปัญหาตรงนี้ได้รับการแก้ไข โดยพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยกฎหมายรับรองฐานะของการแสดงเจตนาโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์มีผลบังคับใช้ได้ตามกฎหมายห้ามมิให้ศาลปฏิเสธเพียงเพราะว่าเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จะเห็นได้ว่า กฎหมายเองต้องการที่จะอุดช่องว่างเพื่อที่จะให้การผูกนิติสัมพันธ์โดยทางอิเล็กทรอนิกส์มีผลบังคับตามกฎหมายลักษณะนิติกรรม และสัญญาได้

การทำคำเสนออาจทำเป็นข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ได้ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยมีผลเท่ากับการทำคำเสนอตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะการทำคำเสนอโดยทำเป็นข้อมูลทางคอมพิวเตอร์นั้นไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดพื้นฐานในเรื่องหลักเสรีภาพในการแสดงเจตนาในการเข้าทำสัญญาของคู่สัญญา แต่การเพียงเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับคู่สัญญาในการเลือกที่จะแสดงเจตนาโดยใช้ข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นจริงกฎหมายจึงได้มีการกำหนดคำนิยามให้กับศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับอิเล็กทรอนิกส์ดังต่อไปนี้ในมาตรา ๔ ว่า “ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์” หมายความว่า ข้อความที่ได้สร้าง ส่ง รับ เก็บรักษา หรือประมวลผลด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิธีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ โทรเลข โทรพิมพ์ หรือ โทรสาร และ มาตรา ๑๓ ได้บัญญัติว่า “คำเสนอและคำสนองในการทำสัญญาอาจทำเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้ และห้ามมิให้ปฏิเสธการมีผลทางกฎหมายของสัญญาเพียงเพราะเหตุที่สัญญานั้นได้ทำคำเสนอหรือคำสนองเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์”

จากคำนิยามดังกล่าวข้างต้นกฎหมายไม่ได้เพียงแค่ว่ากำหนดขอบเขตของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้สำหรับการติดต่อสื่อสารเท่านั้น แต่มีวัตถุประสงค์ที่มุ่งให้ครอบคลุมถึงข้อมูลหรือบันทึกที่สร้างขึ้นโดยคอมพิวเตอร์เพื่อที่จะให้การผูกนิติสัมพันธ์ โดยทางคอมพิวเตอร์มีผลบังคับตามกฎหมายได้ เป็นป้องกันไม่ให้เกิดความสูญเสียทางธุรกิจ ซึ่งเป็นการเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เกี่ยวข้องกับนิติกรรมสัญญาและการลงลายมือชื่อ เป็นการเน้นย้ำถึงหลัก

เสรีภาพในการแสดงเจตนาของคู่สัญญาเพื่อให้เกิดความชัดเจนเท่านั้น ดังนั้นคำเสนอและคำสนองที่ทำโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์จึงมีผลบังคับเหมือนกับคำเสนอและคำสนองตามกฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญาในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นหลักทั่วไปนอกจากนี้ยังต้องพิจารณาด้วยว่าคำเสนอสนองที่อยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์นั้นเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของลักษณะนิติกรรมและสัญญา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะต้องมีข้อความที่ชัดเจน และเพียงพอที่จะเป็นคำเสนอสนอง

การทำคำเสนอ หรือการทำคำสนองโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ โทรสาร โทรศัพท์ หรือแม้แต่การแสดงเจตนาผ่านทางเว็บไซต์ เช่น การเปิดเว็บไซต์เพื่อขายสินค้า หรือ การเสนอขายผ่านทางกระดานสนทนา หรือเว็บบอร์ด หรือการเสนอขายผ่านโปรแกรมสนทนาผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น จากการเปลี่ยนทางด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และการสื่อสารดังกล่าวทำให้การทำคำเสนอสนองนั้นมีความสะดวก และรวดเร็วสัญญาสามารถมีผลได้ทันทีเมื่อคำเสนอสนองต้องตรงกัน สามารถย่นระยะเวลาของเกิดสัญญาที่ต้องใช้เวลาหลายเดือนให้เหลือเพียงภายในไม่กี่นาที เช่นการโอนเงินระหว่างประเทศการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) จนทำให้การแสดงเจตนาด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์อาจเป็นการแสดงเจตนาทั้งในรูปแบบของการแสดงเจตนาต่อผู้อยู่เฉพาะหน้า และเป็นการแสดงเจตนาต่อผู้มิได้อยู่เฉพาะหน้าในการแสดงเจตนาครั้งเดียวได้ โดยพิจารณาว่า ผู้รับการแสดงเจตนา นั้นทราบถึงการแสดงเจตนาได้ทันทีหรือไม่ ถ้าเป็นกรณีของการแสดงเจตนาต่อผู้อยู่เฉพาะหน้าจะมีผลเมื่อผู้รับการแสดงเจตนาได้ “ทราบ” แต่ถ้าเป็นกรณีของการแสดงเจตนาต่อผู้มิได้อยู่เฉพาะหน้าจะเป็นผลเมื่อผู้รับการแสดงเจตนาได้ “รับ” การแสดงเจตนา

การเกิดสัญญาอิเล็กทรอนิกส์

การเกิดสัญญาตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ สิ่งที่ต้องพิจารณาก็คือว่า สัญญาเกิดขึ้นที่ใด อยู่ในกระบวนการไหน และคำเสนอสนองนั้นผูกพันผู้ทำคำเสนอในระยะเวลาอันเท่าใดสามารถถอนคำเสนอได้หรือไม่ และคำเสนอเกิดภายในระยะเวลาแล้วหรือไม่ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นประเด็นที่ต้องนำมาพิจารณาในเรื่องการแสดงเจตนาด้วยข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ หรือข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์มีผลสมบูรณ์เป็นการแสดงเจตนาเมื่อใดตามกฎหมายของการเกิดสัญญา ตามกฎหมายลักษณะนิติกรรม

และสัญญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นหลักทั่วไป การแสดงเจตนาโดยวิธีการอิเล็กทรอนิกส์ สามารถเป็นได้ทั้งการแสดงเจตนาต่อผู้ที่อยู่เฉพาะหน้าหรือการแสดงเจตนาต่อผู้ที่มีอยู่เฉพาะหน้าได้ ขึ้นอยู่กับว่าผู้รับการแสดงเจตนาสามารถรับรู้ถึงการแสดงเจตนาของผู้ทำคำเสนอได้ทันทีหรือไม่ซึ่งเราสามารถแยกเป็นกรณีได้ดังต่อไปนี้ [5]

๑. กรณีการแสดงเจตนาโดยใช้โทรสาร หรือ โทรศัพท์

จะเป็นการแสดงเจตนาต่อผู้ที่อยู่เฉพาะหน้าหรือการแสดงเจตนาต่อผู้ที่มีอยู่เฉพาะหน้าหรือไม่ต้องพิจารณาว่าผู้รับการแสดงเจตนาสามารถรับรู้ถึงการแสดงเจตนาของผู้ทำคำเสนอได้ทันทีหรือไม่ ถ้าสามารถรับรู้ได้ทันที คำเสนอสนองนั้นมีผลผูกพันทันที เช่น นาย ก ส่งคำขอซื้อแจกันใบหนึ่งราคา ๑,๐๐๐ บาทไปทางโทรสารไปที่ร้านของ นาย ข และนาย ข ได้รับคำขอซื้อในทันที ในขณะที่นาย ก ทำการส่ง ดังนั้นการแสดงเจตนาของ นาย ก จึงเป็นการแสดงเจตนาต่อผู้ที่อยู่เฉพาะหน้า แต่ถ้าหากว่าผู้รับไม่ได้ยอมรับในขณะที่คำเสนอสนองนั้นส่งมา ต้องถือว่าเป็นการแสดงเจตนาต่อผู้ที่มีอยู่เฉพาะหน้า เพราะผู้รับไม่สามารถที่จะทราบถึงข้อความที่ส่งมาได้ ในทันที และการแสดงเจตนาต่อผู้ที่มีอยู่เฉพาะหน้าไม่จำเป็นที่ผู้รับจะต้องได้รับทราบข้อความนั้นและไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในสถานที่ที่รับข้อความในขณะที่ข้อความไปถึง เช่น นาย ก ส่งคำขอซื้อแจกันใบหนึ่ง ราคา ๑,๐๐๐ บาท ไปทางโทรสารไปที่ร้านของ นาย ข แต่ นาย ข ไม่อยู่ที่ร้านค้าในขณะนั้น แม้ว่าการทำคำเสนอโดยโทรสารจะมีผลให้คำเสนอไปถึงผู้รับได้ในทันทีเหมือนกับโทรศัพท์ก็ตาม แต่ผู้รับไม่อยู่ในขณะนั้นจะถือว่า นาย ข ได้รับรู้ถึงคำเสนอในทันทีไม่ได้ การทำคำเสนอด้วยวิธีการดังกล่าวในกรณีที่ ๒ ของนาย ก ในลักษณะนี้เป็นการแสดงเจตนาต่อผู้มิได้อยู่เฉพาะหน้าและมีผลผูกพันก็ต่อเมื่อ คำเสนอสนองไปถึง ที่ทำงานของ นาย ข

๒. กรณีการแสดงเจตนาโดยใช้ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์

จะเป็นการแสดงเจตนาต่อผู้ที่อยู่เฉพาะหน้าหรือการแสดงเจตนาต่อผู้ที่มีอยู่เฉพาะหน้าหรือไม่ต้องพิจารณาว่าผู้รับการแสดงเจตนาสามารถรับรู้ถึงการแสดงเจตนาของผู้ทำคำเสนอได้ทันทีหรือไม่ ถ้าสามารถรับรู้ได้ทันที คำเสนอสนองนั้นมีผลผูกพันทันที เช่น นาย ก ส่งคำขอซื้อแจกันใบหนึ่งราคา ๑,๐๐๐ บาทไปทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ไปถึงตู้ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ของ นาย ข และนาย ข ได้รับคำขอซื้อทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ในทันที ในขณะที่นาย ก ทำการส่ง ดังนั้นการแสดงเจตนาของ นาย ก จึงเป็นการแสดง

เจตนาต่อผู้ที่อยู่เฉพาะหน้า แต่ถ้าหากว่าผู้รับไม่ได้ยอมรับในขณะที่คำเสนอนั้นส่งมา ต้องถือว่าเป็นการแสดงเจตนาต่อผู้ที่มีได้อยู่เฉพาะหน้า เพราะผู้รับไม่สามารถที่จะทราบถึงข้อความที่ส่งมาได้ทันที และการแสดงเจตนาต่อผู้ที่มีได้อยู่เฉพาะหน้าไม่จำเป็นที่ผู้รับจะต้องได้รับทราบข้อความนั้นและไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในสถานที่ที่รับข้อความในขณะที่ข้อความไปถึง เช่น นาย ก ส่งคำขอซื้อแก็งันโบหนึ่ง ราคา ๑,๐๐๐ บาท ไปทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ถึงตู้ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ของ นาย ข แต่ นาย ข ไม่อยู่ที่ร้านค้าในขณะนั้น แม้ว่าการทำคำเสนอโดยไปรษณีย์จะมีผลให้คำเสนอไปถึงผู้รับได้ทันที แต่ผู้รับไม่อยู่ในขณะนั้นจะถือว่า นาย ข ได้รับรู้ถึงคำเสนอนั้นในทันทีไม่ได้ การทำคำเสนอด้วยวิธีการดังกล่าวในกรณีที่ ๒ ของนาย ก ในลักษณะนี้เป็นการแสดงเจตนาต่อผู้ที่มีได้อยู่เฉพาะหน้าและมีผลผูกพันก็ต่อเมื่อ คำเสนอนั้นไปถึงตู้ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ของ นาย ข เนื่องจากการรับส่งไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์มีความแตกต่างไปจากการรับส่งไปรษณีย์ธรรมดาที่มีประเด็นที่ว่า การระบุตัวตนหรือยืนยันตัวบุคคลของผู้ทำคำเสนอหรือผู้รับการแสดงเจตนา ในการส่งหรือรับไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ ผู้ให้บริการอาจจะจดทะเบียนกับผู้ที่เป็นสื่อกลางในการให้บริการอินเทอร์เน็ต (ISP) และมีบัญชีใช้งานหลายบัญชี (account) โดยมีชื่อบัญชีแตกต่างกัน เพราะฉะนั้นคู่สัญญาหรือบุคคลที่ติดต่อกันไม่ได้กำหนดบัญชีที่ประสงค์จะติดต่อให้ชัดเจนก็อาจทำให้เกิดปัญหาเรื่องการรับส่งไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ได้เช่นกัน อาจจะมีกรณีเกิดขึ้นได้ว่าได้มีการส่งหรือรับแล้ว แต่ผู้ส่งหรือผู้รับไม่อาจทราบได้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งได้รับแล้ว เพราะผู้ส่งหรือผู้รับไม่ได้เปิดดูในบัญชีที่มีการส่งไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์

ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจน พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.๒๕๕๔ จึงได้กำหนดหลักการกว้างๆ เกี่ยวกับเรื่อง เวลาที่ถือว่าการส่งและรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ในมาตรา ๒๒ บัญญัติว่า “การส่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ให้ถือว่าได้มีการส่งเมื่อข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นได้เข้าสู่ระบบข้อมูลที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้ส่งข้อมูล” และ มาตรา ๒๓ บัญญัติว่า “การรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ให้ถือว่ามีผลนับแต่เวลาที่ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นได้เข้าสู่ระบบข้อมูลของผู้รับข้อมูล หากผู้รับข้อมูลได้กำหนดระบบข้อมูลที่ประสงค์จะใช้ในการรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ไว้โดยเฉพาะ ให้ถือว่าการรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

มีผลนับแต่เวลาที่ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นได้เข้าสู่ระบบ

ข้อมูลที่ได้รับข้อมูลได้กำหนดไว้แล้ว แต่ถ้าข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวได้ส่งไปยังระบบข้อมูลอื่นของผู้รับข้อมูลซึ่งมิใช่ระบบข้อมูลที่ได้รับข้อมูลกำหนดไว้ ให้ถือว่าการรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มีผลนับแต่เวลาที่ได้เรียกข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จากระบบข้อมูลนั้น”

ในมาตรา ๒๒ และ มาตรา ๒๓ ได้กำหนดเกี่ยวกับเวลาที่มีการส่งและรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยให้ถือว่าการส่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์แล้ว เมื่อข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นได้เข้าสู่ระบบข้อมูลที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้ส่งข้อมูล หรือบุคคลซึ่งได้ส่งข้อมูลนั้นในนามของผู้ส่งข้อมูล ซึ่งอาจจะเป็นระบบข้อมูลของบุคคลผู้ที่เป็นสื่อกลางในการให้บริการอินเทอร์เน็ต (ISP) หรือระบบข้อมูลของผู้รับข้อมูลก็ได้ ทั้งนี้ คำว่า “ระบบข้อมูล” นั้น หมายถึง กระบวนการประมวลผลด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์สำหรับสร้าง ส่ง รับ เก็บรักษา หรือประมวลผลข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ นั้นเอง อย่างไรก็ตาม “การส่งและการรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์” ไม่ได้บัญญัติขึ้นเพื่อแทนที่หลักเกณฑ์ทั่วไปในการส่งและการรับตามกฎหมายเกี่ยวกับนิติกรรมสัญญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่อย่างใด

นอกจากนี้ ในการกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้มีการกำหนดให้ถือว่าการรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ก็ต่อเมื่อข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นเข้าสู่ระบบข้อมูลที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ การเข้าสู่ระบบข้อมูลนั้นไม่ต้องคำนึงถึงว่าข้อมูลนั้นจะสามารถอ่านออกหรือเข้าใจได้หรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้ เพราะมีความเป็นไปได้ว่าข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นอาจมีการเข้ารหัสลับไว้ อย่างไรก็ตาม หากมีการกำหนดระบบข้อมูลที่ได้รับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ไว้แล้ว แต่หากมีการส่งข้อมูลไปยังระบบข้อมูลอื่นที่ผู้รับมิได้กำหนดเอาไว้ ก็ให้ถือว่าเวลาที่มีการรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้น มีผลนับแต่เวลาที่ได้มีการเรียกข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นจากระบบข้อมูลนั้น

ปัญหาที่ตามมาก็คือสถานที่ หรือมูลเหตุที่สัญญาเกิดขึ้นที่ไหน เพราะการทำเสนอสนองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตผู้ที่ทำคำเสนอสนองสามารถที่อยู่สถานที่ใดในโลกก็ได้ ก็สามารถแสดงเจตนาผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องสถานที่เกิดสัญญาหรือมูลเหตุที่สัญญาเกิด พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.๒๕๕๔ จึงได้กำหนดหลักการกว้าง ๆ เกี่ยวกับเรื่อง เวลาที่ถือว่าการส่งและรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ในมาตรา ๒๔ บัญญัติว่า “การส่งหรือการรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ให้ถือว่าได้ส่ง ณ ที่ทำการ

งานของผู้ส่งข้อมูล หรือได้รับ ณ ที่ทำการงานของผู้รับข้อมูล แล้วแต่กรณี ในกรณีที่ผู้ส่งข้อมูลหรือผู้รับข้อมูลมีที่ทำการงานหลายแห่งให้ถือเอาที่ทำการงานที่เกี่ยวข้องมากที่สุดกับธุรกรรมนั้นเป็นที่ทำการงานเพื่อประโยชน์ตามวรรคหนึ่ง แต่ถ้าไม่สามารถกำหนดได้ว่าธุรกรรมนั้นเกี่ยวข้องกับที่ทำการงานแห่งใดมากที่สุด ให้ถือเอาสำนักงานใหญ่เป็นสถานที่ที่ได้รับ หรือส่ง ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ นั้นในกรณีที่ปรากฏที่ทำการงานของผู้ส่งข้อมูลหรือผู้รับข้อมูลให้ถือเอาถิ่นที่อยู่ปกติเป็นสถานที่ที่ส่ง หรือได้รับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ความในมาตรานี้มิให้ใช้บังคับกับการส่งและการรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยวิธีการทางโทรเลขและโทรพิมพ์หรือวิธีการสื่อสารอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา”

เนื่องจากในการกำหนดเกี่ยวกับสถานที่ในการติดต่อสื่อสารทางระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตนั้นค่อนข้างยากที่จะกำหนดหรือรู้สถานที่ที่มีการส่งและรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้เนื่องจากในการติดต่อทางอินเทอร์เน็ตนั้น แม้มีการลงทะเบียนสถานที่หรือที่อยู่ของผู้ส่งหรือรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ไว้แต่บุคคลซึ่งส่งหรือรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ก็อาจส่งหรือรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จากอีกที่หนึ่งก็ได้ ดังนั้นในกรณีที่คู่กรณีมิได้ตกลงเป็นอย่างอื่น กฎหมายจึงได้กำหนดให้สถานที่ที่มีการส่งหรือรับ คือ ที่ทำการงานของผู้ส่งข้อมูลหรือผู้รับข้อมูล และในกรณีที่มิมีที่ทำการงานหลายแห่งให้ถือเอาที่ทำการงานที่เกี่ยวข้องมากที่สุดกับการทำธุรกรรมนั้น และหากไม่สามารถกำหนดสถานที่ทำการงานที่เกี่ยวข้องที่สุดได้ ก็ให้ “สำนักงานใหญ่” เป็นที่ส่งหรือรับ และในกรณีที่ไม่มีที่ทำการงานให้ถือ “ถิ่นที่อยู่ปกติ” เป็นสถานที่ส่งหรือรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้กฎหมายมีความมุ่งหมายที่ต้องการให้สถานที่เกิดสัญญามีความชัดเจน และแน่นอนโดยอาศัยหลักกฎหมายเรื่องภูมิลำเนา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการฟ้องร้องบังคับคดีต่อศาล [4]

๓. กรณีของการทำคำเสนอสนองผ่านโปรแกรมสนทนาผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ในปัจจุบันมีการทำคำเสนอขายสินค้าหรือบริการต่างๆผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพราะนอกจากจะสะดวกแล้ว ยังประหยัดค่าใช้จ่ายในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งอาจก่อให้เกิดสัญญาได้ในลักษณะทำนองเดียวกันสองกรณีแรก แต่กรณีนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาได้หลายประการที่เกี่ยวกับกฎหมายลักษณะสัญญา โดยสามารถพิจารณาได้ดังนี้

(ก) คำเสนอขายสินค้าหรือบริการทางอินเทอร์เน็ตนั้นมิ

มีความชัดเจนแน่นอนเพียงพอที่จะเป็นคำเสนอแล้วหรือไม่ หรือมีลักษณะเป็นเพียงการทำคำเชื้อเชิญให้ทำคำเสนอ เพราะถ้าเป็นคำเสนอหรือเป็นเพียงคำเชื้อเชิญส่งผลตามมาหลายประการ เช่น การบอกถอนจะทำได้หรือไม่ หากเป็นเพียงคำเชื้อเชิญ การบอกถอนย่อมไม่ก่อปัญหาอะไรทางกฎหมาย แต่หากเป็นคำเสนอแล้ว อาจมีปัญหาในเรื่องการบอกถอน ทั้งการเป็นคำเสนอหรือเป็นคำเชื้อเชิญย่อมส่งผลกระทบต่อการศึกษาการเกิดสัญญาด้วย เช่น นาย ก ประกาศขายแจกันให้กับทุกคนซึ่งเข้าใช้งานระบบโดยไม่ระบุเฉพาะเจาะจงว่าเป็นใคร ถือว่า นาย ก ทำคำเชื้อเชิญให้ทำคำเสนอกับทุกคน แต่ถ้านาย ก ประกาศขายแจกันให้กับนาย ข ซึ่งอยู่ในระบบเพียงคนเดียว ถือเป็นการทำคำเสนอแล้ว เพราะมีการเฉพาะเจาะจงคู่สัญญาแล้ว ตามกฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นหลักทั่วไป

(ข) เนื้อหาที่กำหนดในคำเสนอมีลักษณะเป็นการกำหนดโดยคู่สัญญาฝ่ายเดียวซึ่งอาจไม่เป็นธรรมกับคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ที่เข้ามาซื้อสินค้าหรือบริการ เพราะขาดอำนาจต่อรองกรณีหนึ่งกับเพราะผู้เสนอขายสินค้าหรือบริการนั้นอาจกำหนดเงื่อนไขทั่วไปในลักษณะที่เป็นข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของตนไว้อีกกรณีหนึ่ง ซึ่งเป็นการเอาเปรียบคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งหรือสาธารณชนที่เข้ามาร่วมทำสัญญา เช่น นาย ก อาจตั้งข้อจำกัดความรับผิดชอบไว้ว่าหากท่านซื้อแจกันใบนี้ไปแล้วไม่ขอรับคืนไม่ว่าด้วยประการใดๆ เป็นต้น จากที่ได้พิจารณามาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่า ความรวดเร็วในการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ในปัจจุบัน ส่งผลกระทบแต่เพียงวิธีการในการสื่อสาร เจตนาทำคำเสนอคำสนองนั้นว่าจะมีผลเมื่อใด ส่วนหลักเกณฑ์ทั้งหลายในเรื่องของคำเสนอคำสนองและการก่อให้เกิดสัญญา ยังคงเป็นไปตามกฎหมายลักษณะนิติกรรมและสัญญาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นบทบัญญัติทั่วไป ส่วนผลที่ว่าเมื่อสัญญาเกิดด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์แล้ว จะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมหรือมีความจำเป็นต้องให้ความคุ้มครองผู้เข้าทำสัญญาก็คงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ต้องพิจารณาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.๒๕๔๐ ต่อไป

วิเคราะห์และเปรียบเทียบการเกิดสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๔๔

การเกิดสัญญาโดยทั่วไปนั้นจะต้องตีความตามประมวล



กฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ซึ่งเป็นบทกฎหมายทั่วไป โดยได้กำหนดรายละเอียดของวิธีการทำคำเสนอและคำสนองไว้อย่างชัดเจน การทำคำเสนอ และคำสนองโดยวิธีการอื่นใดที่นอกเหนือไปจากที่กฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติเอาไว้ก็ให้ใช้กฎหมายเฉพาะในเรื่องนั้นๆเป็นการเฉพาะเรื่อง

ก่อนมีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้เกิดปัญหาเรื่องการทำคำเสนอและคำสนองโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ และมีคดีข้อพิพาทขึ้นในศาล จนในที่สุด ศาลฎีกามีคำพิพากษายืนตามศาลอุทธรณ์ และศาลชั้นต้น ไม่รับฟังพยานหลักฐานที่สร้างขึ้นด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยให้เหตุผลว่าไม่มีกฎหมายใดอนุญาตให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานที่สร้างขึ้นด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ จนในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้มีการออกพระราชบัญญัติดังกล่าวออกมาเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยรับรองให้สามารถทำคำเสนอ และคำสนองโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ และห้ามศาลปฏิเสธไม่รับฟัง

ดังนั้นถ้าสัญญาที่สร้างขึ้นโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ให้ใช้ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ในการตีความว่าสัญญานั้นเกิดหรือยัง ถ้าสัญญาไม่เกิดก็ไม่ต้องพิจารณาต่อไป แต่ถ้าสัญญาเกิดขึ้นแล้วจึงมาพิจารณาต่อว่าเข้าหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๔ กำหนดไว้หรือไม่ เพราะเป็นกฎหมายเฉพาะในเรื่องนี้

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สัญญาอิเล็กทรอนิกส์เป็นสัญญาประเภทหนึ่งที่ได้สามารถใช้นัยกับคู่สัญญาได้ กรณีที่มีปัญหาข้อพิพาท เพราะพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ให้การรับรองแล้วว่าสามารถทำได้ แต่ทั้งนี้เรื่องของ การเกิดสัญญานั้นยังคงต้องใช้ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ในการพิจารณา และตีความโดยเป็นบทกฎหมายทั่วไป ส่วนในเรื่องการแสดงเจตนาโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ให้ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๔ พิจารณาในเรื่องของการทำคำเสนอ และคำสนองโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ และพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๑ ในเรื่องของการรับรองตราประทับอิเล็กทรอนิกส์ และการใช้เอกสารที่พิมพ์ออกจากเครื่องพิมพ์เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาล ซึ่งเป็นบทกฎหมายเฉพาะการปรับปรุงตัวบทกฎหมายธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์จะสามารถแก้ไขปัญหาลักษณะที่เกิดขึ้นได้และการปรับแก้ยังคงมีความสำคัญในการพัฒนาและ

ส่งเสริมการทำสัญญาในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น แต่เนื่องจากเทคโนโลยีโดยส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว จึงทำให้ไม่สามารถที่จะบัญญัติกฎหมายให้ออกมาบังคับใช้ได้ในทุกกรณีอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยจะเห็นได้จากตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๐๔๖/๒๕๓๗ ที่ศาลไม่สามารถรับฟังพยานหลักฐานที่สร้างขึ้นด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ เพราะไม่มีบทบัญญัติในกฎหมายใดที่อนุญาตให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานที่สร้างขึ้นด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ จากคำพิพากษานี้เองที่มีส่วนในการผลักดันให้เกิด พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๔ และนำไปสู่การปรับปรุง และแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อกำหนดรายละเอียดที่ฉบับก่อนหน้านี้นี้ไม่ได้กำหนดลงไป ดังนั้นเพียงการแก้ไขกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในขณะนั้นยังไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นหรืออาจจะมีความต่อเนื่องในอนาคตได้ แต่จะต้องส่งเสริมหรือให้ความรู้ในเรื่องเทคโนโลยี และกฎหมายควบคู่กันไป ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในทุกภาคส่วนปัญหาที่ตามมาคือ ความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ยังคงขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีที่สร้าง และจัดเก็บข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนการแก้ไขข้อมูล และการรักษาความปลอดภัย และความมั่นคงของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ดังนั้นพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๑ จึงได้บัญญัติกฎเกณฑ์ในเรื่องนี้เพิ่มจากฉบับก่อนให้มีความชัดเจนขึ้นการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีส่งผลทำให้มีการพัฒนา และปรับปรุงกฎหมายตามไปด้วย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเอาเปรียบ หรืออาศัยช่องโหว่ของเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือทำให้ไม่ได้รับความเป็นธรรม แต่อีกนัยหนึ่งการเปลี่ยนแปลงและพัฒนากฎหมายเองก็สามารถควบคุมไม่ให้เทคโนโลยีก้าวหน้าจนสร้างความเสียหายกับสังคม และประเทศชาติ

เอกสารอ้างอิง

- [1] กรศุทธิ์ ขอฟ่วงกลาง. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชา น.101 กฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญาภาคบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภาค1 ปีการศึกษา 2550" [กรุงเทพฯ]: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550
- [2] กำชัย จงจักรพันธ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่ง

และพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม: (เปรียบเทียบนิติกรรม พ.ศ. 2535 กับนิติกรรม พ.ศ. 2468) กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สำนักพิมพ์ประกายพรึก, 2542.

- [3] กิตติศักดิ์ ปรกติ. เอกสารประกอบการศึกษาวิชา กฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา (น. ๑๐๑) [กรุงเทพฯ] : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550.
- [4] ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์. คำอธิบายพระราชบัญญัติว่า ด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 [กรุงเทพฯ] : สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศ แห่งชาติ ศูนย์เทคโนโลยี อิเล็กทรอนิกส์ และ คอมพิวเตอร์แห่งชาติ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม, 2545.

- [5] ศนันท์กรณ โสติพิพันธ์. คำอธิบายหลักกฎหมายนิติกรรม สัญญา กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2550.
- [6] สุรศักดิ์ มณีสร. เอกสารประกอบการบรรยาย วิชา น.101 กฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา ภาคบัณฑิต คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภาค1 ปีการศึกษา 2550 [กรุงเทพฯ] : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2550.
- [7] พระราชกฤษฎีกากำหนดประเภทธุรกรรมในทางแพ่ง และพาณิชย์ยกเว้นมิให้นำกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทาง อิเล็กทรอนิกส์มาใช้บังคับ พ.ศ. ๒๕๔๙
- [8] พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๔๔
- [9] พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๕๑